

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของการวิจัย

ประเทศไทยประกอบด้วย กลุ่มคนหลายเชื้อชาติ หลายเผ่าพันธุ์อาศัยอยู่ ทั้งกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานมานานแล้วและกลุ่มที่อพยพมาจากที่อื่น กลุ่มคนเหล่านี้มีภาษาพูดเป็นของตนเอง จึงทำให้ภาษาที่ใช้พูดในประเทศไทยมีหลากหลาย โดยเฉพาะภาษาเพื่อการสื่อสารของคนในท้องถิ่น ต่างก็มีภาษาถิ่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม อาทิเช่น ภาษาถิ่นไทยเหนือจะมีภาษาและสำเนียงแยกย่อยออกไปเป็น ภาษาสำเนียงเชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน พะเยา แพร่ และน่าน เป็นต้น นอกจากนี้ภาษาจะเป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร เพื่อให้เกิดความเข้าใจแล้ว ภาษายังนำไปสู่การศึกษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีของสังคมนั้นๆ และมีการถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษร แสดงให้เห็นถึงประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์

ในเขตภาคเหนือ ภาษาถิ่นที่ใช้ติดต่อสื่อสารกันก็มีความหลากหลายเช่นกัน ภาษาไทลื้อเป็นภาษาหนึ่งที่ใช้พูดอยู่ในเขตภาคเหนือแถบจังหวัดพะเยา น่าน เชียงราย เชียงใหม่ และลำปาง ภาษาไทลื้อเป็นภาษาในตระกูลไท ชาวไทลื้อมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่แคว้นสิบสองปันนา ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของมณฑลยูนนานของประเทศจีน

ชาวไทลื้อที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในภาคเหนือของประเทศไทย ได้แก่ จังหวัดพะเยา เชียงราย น่าน เชียงใหม่ และลำปาง โดยเฉพาะในจังหวัดพะเยา ส่วนใหญ่มาจากหัวเมืองต่างๆ ของสิบสองปันนา ได้แก่ เมืองพง เมืองหยวน เมืองมาง เมืองล่า เมืองแพด ได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่เมืองเชียงคำและเมืองเชียงม่วน ซึ่งปัจจุบันคืออำเภอเชียงม่วน และอำเภอเชียงค่านั่นเอง (นิศารท กองมงคณ, 2549, หน้า 32) ชาวไทลื้อมีภาษาพูดและตัวเขียนใช้เองมานาน ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ที่มีการสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่สิบสองปันนา รวมไปถึงการรักษาวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตไว้เป็นอย่างดี เนื่องจากผู้วิจัยได้ออกไปสำรวจศัพท์ภาษาไทลื้อก่อนที่จะเริ่มลงมือทำงานวิจัย พบว่า ถึงแม้ว่าชาวไทลื้อจะตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน การใช้ภาษาไทลื้อก็ยังคงมีความแตกต่างกัน ยกตัวอย่างเช่น คำที่มีความหมายว่า “งาน” ชาวไทลื้ออำเภอเชียงคำใช้คำว่า “เผ่แหล่” ส่วนชาวไทลื้ออำเภอเชียงม่วนใช้ คำว่า “หว่านแล” เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาศัพท์ที่ใช้ในการเรียกชื่อสิ่งของเดียวกันในแต่ละถิ่นที่ชาวไทลื้อตั้งถิ่นฐานอยู่ เพื่อดูว่าศัพท์ที่ชาวไทลื้อใช้เรียกชื่อสิ่งเดียวกันจะใช้ศัพท์เหมือนกันหรือต่างกันมากน้อยเพียงใด ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาศัพท์ภาษาไทลื้อที่ใช้พูดในหมู่บ้านหยวน อำเภอเชียงคำ และ

หมู่บ้านฟ้าสีทอง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา เท่านั้น เหตุผลที่เลือกสองหมู่บ้านนี้ ก็เนื่องจากการศึกษาประวัติความเป็นมาของชาวไทยลื้อในประเทศไทยพบว่า หมู่บ้านหย่วน อำเภอเชียงคำ และหมู่บ้านฟ้าสีทอง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยาเป็นถิ่นฐานที่ชาวไทยลื้ออาศัยอยู่มากที่สุด และมีถิ่นฐานเดิมมาจากสิบสองปันนาเช่นเดียวกัน อีกทั้งสภาพสังคมของชาวไทยลื้อที่ได้อาศัยอยู่ร่วมกับชาวล้านนามีสภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต ความเจริญรุ่งเรือง การสื่อสาร การคมนาคมที่สะดวกและทันสมัยมากขึ้น จึงมีส่วนทำให้วิถีชีวิตของชาวไทยลื้อได้รับการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสสังคมส่งผลให้มีแนวโน้มว่า ชาวไทยลื้อจะใช้ภาษาของตนเองน้อยลง กล่าวคือชาวไทยลื้อใช้ภาษาล้านนาในการติดต่อสื่อสารกันมากขึ้นเรื่อยๆ จนสังเกตได้ว่ามี การเปลี่ยนแปลงของภาษาเกิดขึ้นในท้องถิ่นดังกล่าว

นอกจากนี้ สภาพภูมิศาสตร์ของทั้งสองอำเภอ ก็มีความแตกต่างกัน อำเภอเชียงคำ มีสภาพภูมิศาสตร์เป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ การคมนาคมสะดวก ส่วนอำเภอเชียงม่วนมีสภาพภูมิศาสตร์เป็นที่ราบระหว่างภูเขา บางส่วนเป็นพื้นที่สูง การคมนาคมยังไม่ค่อยสะดวก ทำให้การเปลี่ยนแปลงทางภาษาของทั้งสองพื้นที่ต่างกัน สอดคล้องกับการศึกษาของ สมทรง บุรุษพัฒน์ (2524) เรื่อง การกระจายของคำศัพท์ในจังหวัดพิษณุโลก ซึ่งพบว่าในเขตที่ราบลุ่ม การคมนาคมสะดวก มีการใช้คำศัพท์ภาษาไทยกรุงเทพฯเป็นจำนวนมาก ในทางตรงกันข้าม เขตที่สูงและภูเขา การคมนาคมไม่สะดวกจะมีการใช้คำศัพท์ภาษาไทยถิ่นเหนือกับคำศัพท์ภาษาไทยถิ่นอีสานด้วยปริมาณสูง ดังนั้นสภาพภูมิศาสตร์จึงมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของภาษา

ชาวไทยลื้อที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยนั้น ทั้งสองถิ่นมีถิ่นฐานดั้งเดิมมาจากแหล่งเดียวกัน แต่เมื่อเวลาผ่านไป ชาวไทยลื้อกลุ่มนี้ได้แยกถิ่นฐานไปปะปนกับผู้อื่น ภาษาที่ใช้สื่อสารจึงอาจเกิดการเปลี่ยนแปลง ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจเปรียบเทียบศัพท์ของชาวไทยลื้อที่ใช้สื่อสารที่หมู่บ้านหย่วน อำเภอเชียงคำ และหมู่บ้านฟ้าสีทอง อำเภอเชียงม่วน ทั้งนี้เพราะพบว่าในแต่ละจุดนั้นมีกลุ่มไทยลื้ออาศัยอยู่ค่อนข้างมาก และยังพูดภาษาไทยลื้อสื่อสารกันในชีวิตประจำวัน อีกทั้งรูปแบบประเพณีและวัฒนธรรมยังเปลี่ยนแปลงไปไม่มากแต่อย่างใด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบศัพท์ของชาวไทยลื้อที่ใช้พูด ในหมู่บ้านหย่วน อำเภอเชียงคำ กับหมู่บ้านฟ้าสีทอง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
2. เพื่อศึกษาอัตราความถี่การใช้ศัพท์เหมือนและศัพท์ต่างระหว่างชาวไทยลื้อ หมู่บ้านหย่วน อำเภอเชียงคำ และหมู่บ้านฟ้าสีทอง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา

นิยามคำศัพท์

1. ชาวไทลื้อ (Tai Lue) หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มหนึ่ง พูดภาษาไทลื้อ ซึ่งเป็นภาษาตระกูลไท อาศัยอยู่ในแคว้นสิบสองปันนาทางตอนใต้ของมณฑลยูนนาน ประเทศจีน และบางกลุ่มอาศัยอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย บางกลุ่มตั้งถิ่นฐานทางภาคเหนือของประเทศลาว บางกลุ่มตั้งถิ่นฐานทางภาคตะวันออกเฉียงของราชอาณาจักรในประเทศไทย และบางกลุ่มอาศัยอยู่บริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำดำในประเทศเวียดนาม (อิสริยาภรณ์ แสงปัญญา, 2549, หน้า 4)

2. ภาษาไทลื้อ (Tai Lue Language) หมายถึง ภาษาในตระกูลไทเป็นภาษาพูดของชาวไทลื้อที่ใช้พูดในชีวิตประจำวัน

3. หน่วยอรรถ (Semantic Units) หมายถึง หน่วยความหมายของศัพท์ แต่ละหน่วยศัพท์อาจแทนด้วยศัพท์จำนวน 1 ศัพท์หรือมากกว่าก็ได้ (เอมอร เซาว์นสวน, 2537, หน้า 13)

4. ศัพท์เหมือน (Shared Lexical Items) หมายถึง ศัพท์ที่ผู้บอกภาษาทั้งสองถิ่นใช้เหมือนกัน ทั้งนี้ ทั้งสองถิ่นใช้ศัพท์จำนวนเท่ากันหรือไม่เท่ากันก็ตามแทน 1 หน่วยอรรถ และศัพท์ที่ใช้แทนนั้นเป็นศัพท์เดียวกัน หรือเป็นรูปแปรของศัพท์เดียวกัน ถือว่าทั้งสองถิ่นใช้เหมือนกัน

5. ศัพท์ต่าง (Different Lexical Items) หมายถึง ศัพท์ที่ผู้บอกภาษาทั้งสองถิ่นใช้แตกต่างกัน ทั้งนี้ ทั้งสองถิ่นใช้ศัพท์จำนวนเท่ากันหรือไม่เท่ากันก็ตามแทน 1 หน่วยอรรถ และศัพท์ที่ใช้แทนนั้นเป็นคนละศัพท์

6. รูปแปร (Variants) หมายถึง รูปของศัพท์เหมือนกัน ซึ่งความแตกต่างของรูปแปรอาจจะอยู่ที่พยัญชนะต้น สระ พยัญชนะท้าย การลดพยางค์หรือหน่วยคำ และการเรียงลำดับคำตามเกณฑ์เรื่องเสียง (เอมอร เซาว์นสวน, 2537, หน้า 13) ยกตัวอย่างเช่น

ภาษาไทลื้อเขียนคำ	ภาษาไทลื้อเขียนม้วน	
[nu: ¹ cuk ¹]	~[nu: ¹ kuk ¹]	“หนุณาใหญ่”
[het ⁴ fa:ŋ ²]	~[het ⁴ fə:ŋ ²]	“เห็ดฟาง”
[ʔv:ŋ ² ʔv: ³]	~[ʔv:k ² ʔv: ³]	“สมอง”
[cak ⁴ ca ¹ lim ³]	~[cak ⁴ cim ³]	“จั้งจก”
[sum ³ p ^h ak ⁴ ka:t ²]	~[p ^h ak ⁴ ka:t ² sum ³]	“ผักกาดดอง”

จากตัวอย่างข้างต้น ในแต่ละหน่วยอรรถ มีความแตกต่างที่พยัญชนะต้น สระ พยัญชนะท้าย การลดพยางค์หรือหน่วยคำ และการเรียงลำดับคำ ตามลำดับ จึงถือว่าศัพท์ที่ใช้แทนในแต่ละหน่วยอรรถเป็นรูปแปรของกันละกัน

7. ศัพท์แปร (Varied Lexical) หมายถึง ศัพท์ที่ชาวไทลื้อใช้เหมือนหรือแตกต่างกันแทนหน่วยอรรถ 1 หน่วยอรรถ อาจจะมีมากกว่า 1 ศัพท์ก็ได้ เมื่อต้องการทราบจำนวนศัพท์ที่ใช้แทนหน่วยอรรถเดียวกันว่ามีจำนวนกี่ศัพท์ จะใช้ศัพท์แปร แล้วตามด้วยตัวเลขเท่ากับจำนวนศัพท์ที่ใช้แทนหน่วยอรรถนั้นๆ เช่น ตัวอย่างศัพท์แปร 2

ภาษาไทลื้อเชียงคำ	ภาษาไทลื้อเชียงม่วน	
1. [k ^h aw ³ n+ŋ ²]	[k ^h aw ³ n+ŋ ²]	“ข้าวเหนียว”
2. [k ^h aw ³ ne:w ¹]	[k ^h aw ³ ne:w ¹]	

หมายความว่า หน่วยอรรถ “ข้าวเหนียว” ชาวไทลื้อมีศัพท์ที่ใช้จำนวน 2 ศัพท์ คือ [k^haw³n+ŋ²] และ [k^haw³ne:w¹] และสองศัพท์นี้ถือว่าเป็นคนละศัพท์กัน ดังนั้น หน่วยอรรถ “ข้าวเหนียว” จึงเรียกว่าเป็น ศัพท์แปร 2 คือ ศัพท์ที่ชาวไทลื้อใช้มีอยู่จำนวน 2 ศัพท์ แทนหน่วยอรรถเดียวกัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัยนี้

1. ทำให้ทราบศัพท์ที่ชาวไทลื้อใช้ในหมู่บ้านหยวน อำเภอเชียงคำ และหมู่บ้านฟ้าสีทอง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา
2. เป็นประโยชน์ในการศึกษาภาษาไทลื้อในแต่ละถิ่นกว้างขวางยิ่งขึ้น
3. เป็นประโยชน์ต่อผู้ที่จะศึกษาภาษาไทลื้อในถิ่นอื่นๆ ในลักษณะเดียวกันกับงานวิจัยนี้
4. เป็นการธำรงรักษาภาษาไทลื้อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาต่อไป

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยไม่นำหน่วยเสียงวรรณยุกต์มาวิเคราะห์ แต่จะนำผลการศึกษาระบบเสียงวรรณยุกต์ของแต่ละถิ่นที่มีผู้ศึกษาไว้แล้วมาใช้ในการถ่ายทอดเสียงด้วยสัญลักษณ์แสดงระดับเสียงวรรณยุกต์ ศัพท์ที่ผู้บอกภาษาให้มาจะแทนด้วยหน่วยอรรถเดียวกัน แต่ต่างกันที่ระดับเสียงวรรณยุกต์ ซึ่งความแตกต่างของระดับเสียงวรรณยุกต์จะเป็นไปตามระบบเสียงวรรณยุกต์ของภาษาถิ่นแต่ละถิ่น ทั้งนี้ การศึกษาวิเคราะห์ระบบเสียงวรรณยุกต์ของภาษาไทลื้อเชียงม่วนมีผู้ศึกษาไว้แล้ว คือ ณัฐพงษ์ เบญญา เรื่องลักษณะของภาษาไทลื้อที่บ้านทุ่งมอก ตำบลบ้านมาง อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา (2543) และระบบเสียงวรรณยุกต์ภาษาไทลื้อเชียงคำนั้น มีผู้ศึกษาไว้แล้ว คือ ชญานนท์ ศรีจันทร์ เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์การใช้คำของคนไทลื้อสามระดับอายุที่ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา (2541)

3. ผู้วิจัยกำหนดหลักเกณฑ์การถ่ายทอดเสียงของศัพท์ภาษาไทยทั้งสองถิ่น ตามหลักการถ่ายทอดเสียง โดยใช้ตัวอักษร (The International Phonetic Alphabet: IPA) และใช้หมายเลขวรรณยุกต์ 1-7 กำกับแทนเสียงวรรณยุกต์ ตามตารางทดสอบเสียงวรรณยุกต์ของ วิลเลียม เจ. เกตนิย์ (William J. Gedney) ดังนี้

ตาราง 1 แสดงการทดสอบเสียงวรรณยุกต์

	A	B	C	DL	DS
1	ว.1	ว.2	ว.3	ว.2	ว.4
2	ว.1	ว.2	ว.3	ว.2	ว.4
3	ว.1	ว.2	ว.3	ว.2	ว.4
4	ว.5	ว.6	ว.7	ว.6	ว.6

หมายเหตุ: ตารางทดสอบหาหน่วยเสียงวรรณยุกต์ช่องต่างๆ มีความหมายดังนี้

- ช่อง A (1-4) หมายถึง คำที่เขียนด้วยภาษาไทยมาตรฐานไม่มีรูปวรรณยุกต์กำกับ
- ช่อง B (1-4) หมายถึง คำที่เขียนด้วยภาษาไทยมาตรฐานที่มีรูปวรรณยุกต์เอกกำกับ
- ช่อง C (1-4) หมายถึง คำที่เขียนด้วยภาษาไทยมาตรฐานที่มีรูปวรรณยุกต์โทกำกับ
- ช่อง DL (1-4) หมายถึง คำที่เป็นพยางค์ตายสระเสียงยาวในภาษามาตรฐาน
- ช่อง DS (1-4) หมายถึง คำที่เป็นพยางค์ตายสระเสียงสั้นในภาษามาตรฐาน
- ช่อง 1 เป็นคำศัพท์ที่มีพยัญชนะต้นคำเป็นอักษรสูงและพยัญชนะต้นที่มี ห นำ
- ช่อง 2 เป็นคำศัพท์ที่มีพยัญชนะต้นคำเป็นอักษรกลางไม่ก้อง
- ช่อง 3 เป็นคำศัพท์ที่มีพยัญชนะต้นคำเป็นอักษรกลางก้อง และ อย
- ช่อง 4 เป็นคำศัพท์ที่มีพยัญชนะต้นคำเป็นอักษรต่ำทั้งหมด

ดังนั้น ตารางทดสอบเสียงวรรณยุกต์ที่ใช้กับภาษาไทย เมื่อรวมหน่วยเสียงวรรณยุกต์ที่เหมือนกันในแต่ละช่องแล้ว จะลดจำนวนช่องวรรณยุกต์ลงได้ดังต่อไปนี้

ตาราง 2 แสดงสรุปหน่วยเสียงวรรณยุกต์

	A	B	C	DL	DS
1					
2	ว.1	ว.2	ว.3	ว.2	ว.4
3					
4	ว.5	ว.6	ว.7		ว.6